

https://gazeta.ua/articles/politics/_stoyimo-na-porozi-ekonomichnogo-kolapsu-igor-umanskij/1093570?fbclid=IwAR2eQGi06FAiVL8K8O2FJZspSNd4ojr2FNiV7vHdqQDE9PpPCyPnn8Ckoeb4

"Стоїмо на порозі економічного колапсу" - Ігор Уманський

Автор: Ірина ПАТЛАТЮК

П'ятниця, 10 червня 2022

Ігор Уманський - економіст, двічі міністр фінансів. Навчався в Київському національному економічному університеті ім. Вадима Гетьмана. Магістр ділового адміністрування. Кандидат економічних наук. З 2000 року працював на різних посадах в уряді. Був директором департаменту з питань роботи з проблемними банками Національного банку України. Працював заступником голови Держагентства з інвестицій та інновацій. У різний час двічі був першим заступником міністра фінансів. Також виконував обов'язки глави Мінфіну. Згодом був радником президента Петра Порошенка. Менше місяця працював міністром фінансів в уряді Дениса Шмигала. Після був радником керівника Офісу президента Андрія Єрмака. Зараз служить у Добровольчому формуванні ТРО спеціального призначення "ХОРТ". Фото: Gazeta.ua

Разом з повномасштабною війною в Україні є ще одна загроза - економічна ситуація. Інфляція зростає, збільшується дефіцит державного бюджету, доходи українців, які залишилися в країні, падають. Вкрай непроста ситуація у виробників та аграріїв. Що з цим робити, які є шляхи виходу з

кризи і яку політику веде уряд в інтерв'ю [Gazeta.ua](https://gazeta.ua) розповідає Ігор Уманський, колишній міністр фінансів.

- Які новини економіки в країні зараз у вас викликають найбільші побоювання?

- У нас дуже великий спектр проблем. Треба розуміти - коли ви оцінюєте стан економіки України в поточний момент, є речі, які лежать на поверхні, які зрозумілі всім. Це війна, воєнні дії, неможливість ведення будь-якої економічної, бізнесової активності на тій території і близько до неї. Величезне звуження ринку і катастрофічна ситуація з логістикою. Неможливо забезпечити імпорт належної номенклатури та обсягу товарів для ведення бізнесу, торгівлі. Також належним чином і в достатніх обсягах сформувати партії і експортувати продукцію. Бачимо, що зараз коїться із зерновою групою. Це дуже серйозно.

Зменшується внутрішнє споживання. Люди значно збідніли за цей час, втратили роботу, знизилася заробітна плата чи неможливо її отримати. І на тлі зростання цін купівельна спроможність скорочується. Більшість людей, які мали статки, виїхали в першій хвилі міграції. Зараз перебувають за межами країни. І тим самим ринок ще більше звужується. За різними оцінками, до 6 мільйонів людей виїхали і до 8 мільйонів - внутрішньо переміщені особи. Через це маємо ще одну проблему - відсутність робочої сили. Наприклад, навіть технологічні підприємства у Харкові не можуть почати роботу, бо немає людей. Працівники поїхали. Не можуть укомплектувати навіть одну зміну. Це стосується не тільки тих територій, де йшли бойові дії безпосередньо, така ситуація скрізь.

З початку широкомасштабної воєнної агресії це все можна було прогнозувати і мінімізувати наслідки.

Зокрема,

через програми стимулювання повернення людей, створення умов для них. Вирішення логістичних проблем. Це все мав би вирішувати уряд, а не місцева влада. **Найбільша проблема зараз - в Україні чи не вперше за роки незалежності фактично немає уряду.**

- Пояснить.

- За три останні роки система влади в Україні будувалася так, що на всі більш-менш відповідальні посади призначалися люди ноунейм, ноувойс.

Як наслідок, усі рішення й ініціативи замикалися на «одній людині».

Дуже вразлива система щодо ризику її розбалансування і в мирні часи. А тим більше, коли йдуть серйозні виклики. Коли все було добре і все саме жило і працювало, система якось функціонувала. Але **все котилося вниз.**

Коли почалися воєнні дії, **«головна людина»** почала займатися саме тим, що передбачено Конституцією - дипломатичною діяльністю і обороною. На економіку і соціально-гуманітарні напрямки часу немає.

Система залишилася без центру ухвалення рішень. Там працюють такі люди, які самостійно діяти не можуть.

А зараз такі виклики в країні, коли кожен міністр, кожен заступник мав би бути самодостатньою одиницею, яка впрягається у воза і тягне.

Приклад - нафтопродукти.

Коли почали бомбити бази, інфраструктуру, **зрозуміло було, що матимемо проблему з поставкою.** Почали цим займатися лише після того, коли нафтопродукти майже повністю зникли по всій території країни. Були величезні черги. І вирішити це було неможливо до того часу, доки президент не гримнув по столу кулаком.

Тоді уряд почав бодай «щось робити».

Але знов недолуго.

Не змогли навіть забезпечити вільні коридори проходження митниці бензовозами. Колони з цистернами стояли у загальних чергах днями на кордоні і не могли в'їхати в Україну. Далі питання розвезення, формування партій. Ці організаційно-логістичні моменти мала б забезпечити держава на центральному рівні, проте зробити цього не спромоглася. Зрозуміло, що тягти автоцистернами і завозити залізницею - це різні обсяги і можливості. Потрібно було створити логістичні точки. Забезпечити їх системами захисту ППО. Але цим треба займатися.

Можемо зайти в магазини і побачити наявність продуктів, ціни на них, як скоротився асортимент.

Український виробник у цій ситуації залишився найбільш незахищеним. А Кабмін **чомусь** приймає рішення про нульову ставку на імпорт. У магазинах є українське молоко, сир? Польське.

- І багато турецьких продуктів з'явилося.

- Ці країни мають величезну систему підтримки, як на рівні держави, так і на рівні Єврокомісії.

Українські виробники цього позбавлені. Тому - цінової конкуренції тут бути не може.

Більшість фермерів не могла нормально почати весняно-польові роботи і забезпечувати функціонування своїх господарств. Багато їх розбомбили. Наприклад, мої знайомі втратили половину поголів'я. Не можуть вийти в поле через мінування.

Тому мала б бути виважена політика.

З одного боку, максимальне спрощення умов ведення бізнесу.

Колись була ідея зробити в Україні сім податків. І максимально спростити систему. Натомість у нас вирішили поставити нуль на розмитнення, нібито так буде прозоріша митниця, бо митних платежів немає. І, відповідно, немає питань до потенційних корупційних дій. Проте необхідно розуміти, що митниця - це насамперед інструмент держави для стримування і стимулювання. Стимулювання імпорту, який конкурує з українським виробництвом, і стимулювання експорту нашої продукції. **Це інструмент державної політики, а не контрольно-каральна функція.**

На жаль, досі в державі **мало хто це розуміє**. Тому,

найбільша проблема - відсутність уряду і відсутність фінансово-економічної політики.

- За рахунок чого тримаємося тоді?

- За рахунок української впертості. Наш бізнес звик до того, що держава створює йому проблеми, і треба шукати шляхи, як вижити, як далі працювати. Ті умови, в яких зараз живе бізнес і населення, значно складніші, ніж зазвичай. Але навіть без державної допомоги бізнес ще працює.

- Але ж урядовці пропонують певні **рішення**, які **мали би стимулювати бізнес**.

- Є багато **«економічних ідей»**, які у нас хочуть втілювати.

Наприклад, **видавати кредити під нуль відсотків**.

Знаєте **скільки видали? Жодного.**

Причина проста: **банки для того, щоб дати клієнту позику під нуль відсотків, мають операційні витрати.**

В залежності від розміру позики це складає до 2 відсотків. Щоб видати мільйон гривень під нуль відсотків, ви маєте отримати десь цей ресурс, щоб він для вас був мінус 2 відсотки. Тоді ви без втрат для себе можете видати, але і без прибутку взагалі. Просто покривши операційні видатки. **Мають банки ресурс під хоча б нуль відсотків? Не мають.** Тому ініціатива звучить добре - «для картинки» просто чудово. Але **з точки зору реалізації вона неможлива.**

Або **ще одна ініціатива - списати позики**, зокрема, по рухомому майну, яке було втрачене через війну.

*Зрозуміло, якщо я колись купив машину за кредитні кошти і її розбили під час воєнних дій, у мене немає автівки. Але позику мені видав приватний комерційний банк. За рахунок коштів вкладників. Тобто депозитів інших людей. Зараз банку кажуть: "Ти маєш пробачити цей кредит". Він говорить: "Добре, але тоді маю і пробачити депозити інших громадян. Бо джерело, з яких видавали позику, це депозити. У мене немає іншого джерела". Якщо держава не відповідає на питання, за рахунок якого ресурсу банки будуть проводити це списання, ініціатива залишається нереалізованою. Списання - це не прощення. Цим **створюємо ризики не тільки для банків, а для всієї економіки.***

- Ви озвучували **три головні помилки уряду** в період дії воєнного стану. Це: 1) надмірне використання **"друкарського верстата"**, 2) **низька дохідність військових облігацій** та 3) необґрунтовані популістські рішення щодо **звільнення від оподаткування**. Що мав би робити Кабмін натомість?

- У нас номінальна інфляція на сьогодні становить понад 26 %. **У її структурі левову частину займають адміністративно регульовані ціни.**

Це комунальні платежі, енергоносії, на які держава заморозила тариф. Цей рівень 26 % штучний і не відповідає дійсності. Якщо підемо по крамницях, то побачимо реальне зростання цін.

В таких умовах ми стоїмо на порозі гіперінфляції.

*Якщо пам'ятаєте, як у 1990 роках. Річна інфляція тоді перевищувала тисячу відсотків. **Тепер в умовах війни ми стоїмо на порозі економічної катастрофи.***

Коли інфляція перевищує 20 %, вихід в інфляційну спіраль майже неминучий.

Уряд спільно з Нацбанком і банківською системою терміново мав би вживати всіх заходів, щоб уникнути цього. Бо вихід із цієї спіралі - це обнулення економіки. Ми таке мали наприкінці 1990-х.

Кабмін бавиться в те, що будемо запозичати під 9-10 % у гривні, коли наші зовнішні бонди у валюті майже не котуються, при тому що пропозиція - з дисконтом майже 40 %.

За цих умов уряд має дати більшу доходність, робити більш ринкові речі.

А зараз що відбувається?

Ринок не купує державний борг. 95 % держборгу, який останнім часом був проданий, це державні банки. Нацбанк робить емісію, дає ресурс державним банкам, ті купують облігації в Мінфіну.

Йде штучне використання друкарського верстата. Умовно. Бо все відбувається в електронній системі. Але суть та сама.

Це створює додаткові інфляційні ризики. Маємо об'єктивну ситуацію з інфляційними процесами - через війну, логістичні проблеми, неможливість ведення бізнесу. А держава до того їх посилює через досить необережне поводження з друкарським верстатом.

Ми всі чули про потребу 5 мільярдів допомоги, яких ми не отримали від західних партнерів. І не отримаємо, доки не вирішимо два питання.

- Які саме?

- Перше - яке **"Велике будівництво"** під час війни?

Тобто комусь війна, а комусь - мати рідна. Під час візиту урядової делегації у Вашингтон їм сказали: "Доки не заморозите цю програму, не отримаєте від нас нічого".

Я розумію - зробити невеликий ремонт і відновити мости, де критично необхідно для логістики. Але продовжувати в потенційно небезпечних місцях цю програму?

Друге питання - страждає бізнес, люди, немає коштів на соцвиплати.

Але ми дуже вправно **обслуговуємо державний борг.**

Зовнішні партнери питають: "Ви пропонуєте нам взяти кошти наших платників податків, дати їх Україні, а Україна буде ці гроші роздавати приватним кредиторам. Ми не підемо на це. Вирішіть питання з приватними кредиторами".

В умовах війни абсолютно розумно і логічно було б розпочати цивілізований процес переговорів із кредиторами про надання грейсперіоду на погашення боргу (пільговий період виплат відсотків за кредитами.- Gazeta.ua). Доки ми не завершимо воєнні дії і не почнемо відновлювати економіку. Потрібно розробити інший графік погашення і обслуговування боргу. Кредитори до цього готові.

Але уряд це не робить. Більше того, заявляє, що

- категорично не збирається цим займатися. Яка мотивація в Кабміну для цього? Розпочати переговори про реструктуризацію уряд мав би ще 25 лютого. А вже червень.

Якщо не переглядаємо наші витрати, якщо лишаємо в структурі наших видатків чийсь приватні "хотелки", погашення і обслуговування боргу, нам ніхто не допомагатиме. Позиція уряду безвідповідальна.

Довгий час багато людей саме через воєнні дії мовчать про це. Нібито під час війни має бути мораторій на критику влади.

Навіть ті бізнеси, які працюють, не платять податки. І їм нічого за це не буде

- Дефіцит бюджету перевищив у січні-травні річні дефіцити за попередні два роки. Де бюджету брати гроші?

- Навіть ті бізнеси, які працюють, не платять податки. І їм нічого за це не буде, згідно з податковим законодавством та ініціативами, які зараз ухвалили.

Ви краще спростіть умови адміністрування цих податків. Але не ставте нульову ставку. Дайте бізнесу працювати. **Бюджет - це система балансування інтересів бізнесу та суспільства через державу.**

Ігор Уманський: "В умовах війни абсолютно розумно і логічно було б розпочати цивілізований процес переговорів з кредиторами про надання грейсперіоду на погашення боргу. Поки ми не завершимо військові дії і не почнемо відновлювати економіку. Потрібно розробити інший графік погашення і обслуговування боргу. Кредитори до цього готові. Але уряд це не робить". Фото: Gazeta.ua

- Де маємо **приховані резерви**? Арешт і націоналізація російських і білоруських активів можуть допомогуть у такій ситуації?

- **Ця націоналізація - «як мертвому припарка»**. Це історія на роки. Подібні речі з націоналізацією робляться лише в полі міжнародного права і за рішенням міжнародних судів. Це необхідно робити в умовах війни. Але розраховувати на те, що це якісь величезні ресурси, не варто.

Таке зробити можна раз.

Але **забрати й отримати кошти - це різні речі**.

Зараз у Фірташа забрали великий системний бізнес (Печерський суд Києва наклав арешт та передав в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), 26 міських і облгазів, які входили у групу олігарха Дмитра Фірташа. - [Gazeta.ua](#)).

Подобається комусь Фірташ чи ні, питання в іншому - **захист права власності у будь-якій цивілізованій країні - це найбільший пріоритет держави**. І **якщо такого захисту немає, в державі працювати ніхто не буде.**

Український бізнес, який має таку можливість, тікає в інші резиденції.

Бо ризик не того, що бізнес потрапить під воєнну агресію, а того, що держава його забере, стає все більшим. Почнуть записувати у колаборанти чи ще кудись. Це як запровадили санкції проти контрабандистів і забули у цей список включити найбільших контрабандистів.

- **Митниця** може стати прихованим резервом?

- Це може бути ресурсом, але через значний проміжок часу. І це точно не покриє всіх наших проблем.

Митниця і податкова - це два інструменти. Але вони працюють у тих межах, які створюють Верховна Рада та уряд.

Якщо у документах вказано - ставка нуль, то це нуль. На кордоні маємо черги з бентлі, мерседесів, майбахів. Наші західні партнери кажуть: "Чекайте, ми тут намагаємося вас підтримувати, надаємо прихисток вашим людям. То, може, ви в тих, хто купує ці машини, візьмете ресурс, а не в нас?"

- У травні держбюджет отримав від імпортного ПДВ втричі менше, ніж роком раніше: 8,8 мільярда гривень проти 27,3 мільярда. Можна повернути податки на імпорт? На які категорії?

- На всі категорії треба повертати. Ввозити без оподаткування можна лише для потреб армії. Держава може звільняти від оподаткування критичний імпорт, але на певний проміжок часу. Решта має оподатковуватися і підлягати розмитненню на загальних засадах. Ніяк інакше.

Я давно купую бензин по 60-70 гривень. Це дорожче, ніж на заправці у будь-якій європейській країні. Я не кажу про оптову ціну, і що в них є і ПДВ, і мито. Ми, як споживачі, все одно платимо у тому ж обсязі, якби розмитнення було вдвічі дорожче. Але проблема в дефіциті, тому ціна така. Проблема не в тому, що у нас великі податки на нафтопродукти, а в тому, що їх немає, бо уряд не спромігся забезпечити вирішення логістичних проблем.

- А замість цього вони пішли легшим для себе шляхом, **скасувавши мита.**

- **Міністр фінансів мав би верещати і не давати прийняти ці рішення.**

А якщо їх ухвалили, то піти у відставку. Ви чули якісь заяви міністра із запереченням такої політики?

Питання відповідальності. У нас **ноунейми і ноувойси**, які тримаються за **можливості своїх посад**.

Це найбільша проблема економіки і держави на сьогодні. Щоб щось зробити, треба, аби хтось цим займався. **Навіть якщо дати їм ідеальну програму дій, це не допоможе. Нема кому це робити.**

- Ви кажете, що західні партнери не готові брати нашу країну на повне фінансове утримання через ризики. **Скільки треба владі часу, щоб вирішити ці проблеми?**

- **Треба один день, щоб звільнити уряд і призначити адекватних людей.** Якщо все буде прозоро і зрозуміло, тоді можна вести діалог про фінансування цього розриву.

Зараз не час для "хотелок". Доки це не зрозуміють, добра не буде.

- За період дії воєнного стану в Україні банки видали пільгових кредитів бізнесу на 33,43 мільярда гривень. І їх продовжують видавати. Це єдине, що зараз рятує економіку?

- **Це крапля в морі. І отримати їх проблематично.**

Останній запит банківської системи на цю програму був - додатково збільшити ліміти. В результаті отримали втричі менше, ніж був запит. Банки, яким видали ці гроші, роздали їх буквально за день. Мінфін ліміти тримає, бо їх встановлює Верховна Рада. Але є у нас невикористаний ліміт, який можна було б спрямувати зараз на підтримку економіки. Це Укравтодор.

- Прем'єр Денис Шмигаль заявив, що **уряд на доручення президента розробляє грантову програму** підтримки малого й середнього бізнесу. **Де брати на це гроші?**

- **Це ще один приклад «роботи на екран». «За ініціативи президента». А де уряд?**

Ключове питання - який інструментарій цих грантів, де ресурс, хто платить?

Прем'єр «ходить із протягнутою рукою по світу» - не вистачає на 1) соціальну сферу, 2) заробітну плату бюджетникам та військовослужбовцям. Немає у бюджеті грошей. Але буде грантова підтримка. Джерела немає. Відповідно, і програми не буде. Почалися вибори.

- **Євросоюз** на рік **скасував мита** для української продукції. Що реально це дасть?

- **Ще в лютому нам треба було просити переглянути угоду про вільну торгівлю. Ніхто не піднімає це питання.**

Проблема не в митних ставках, а у квотах на нашу продукцію.

Неважливо, яка буде митна ставка, якщо річна квота у нас вичерпується за місяць.

США ухвалили рішення про імпорт української сталі. Були торговельні, митні й інші обмеження. Вони їх прибрали.

Європа має зняти квоти і відкрити ринки збуту. **Зараз зовнішні ринки нам не відкрили, а внутрішній згорнувся.**

Треба списа ламати не за членство у ЄС, а за перегляд угоди про вільну торгівлю і асоціацію.

- Національний банк вперше від початку повномасштабного вторгнення Росії змінив **облікову ставку** та ухвалив рішення підвищити її з 10 до 25 відсотків. Це необхідний крок зараз?

- Більшість людей у фінансовій системі рішення по ставці шокувало через різке і значне підвищення. Ми три місяці тримали і валютний курс, і ставки на ринку. Потім почали відпускати курс. Тоді тримати ставку нелогічно. Як на мене, спірним виглядає саме одноразове різке підняття. Психологічно дуже погано сприймається. Піднімати треба було поступово. Теж до 25, але хоча б за місяць.

Коли у вас ставка 10, а інфляція 26, то це створення системного ризику розбалансування та банкрутства всієї фінансової системи.

Грошей на ринку достатньо, але через інфляційні процеси уряд і Нацбанк мали б ужити заходів і охолодити інфляційну спіраль, зупинити це зростання. Після цього можна було б рухатися вниз - на зменшення ставки і базової вартості грошей.

- За чотири місяці почнеться **опалювальний сезон**. Не зрозуміло, що буде в країні з газом. Ще є час підготуватися?

- 3 травня треба було почати засідання штабу підготовки до опалювального сезону в умовах, коли країна-агресор це не тільки наш ворог, а й постачальник ресурсів. Вони точно не будуть джерелом цих енергоресурсів,

коли в нас прямі воєнні дії. **Шукати альтернативи, створювати запаси необхідно було вже вчора.**

З тим, **як зараз іде підготовка до опалювального сезону, то людей чекає дуже складна зима.**

- На власному видобутку протягнемо зиму?

- Треба дивитися на обсяг споживання, і які родовища у нас активні. Вкласти додатковий ресурс, аби збільшувати видобуток.

Скорочення споживання через війну досить значне. Не тільки за рахунок промисловості. А й тому, що велика кількість населення виїхала.

Власного видобутку має вистачати. Але в мене, як і більшості експертів, зараз немає доступу до статистики споживання і видобутку. **Дивитися треба не тільки на газ, а й вугілля, мазут.**

- Яка ситуація буде до кінця року?

- Необхідно створити умови для повернення українців і бізнесу. Бізнес не може працювати, коли немає ринку збуту, коли немає кому працювати.

Чи зроблять це? Чи змінять податкове, митне законодавство і спрощене адміністрування?

Схоже, що ні.

Ми не усвідомлюємо, але, по суті, **стоїмо уже на порозі економічного колапсу.** І якщо зараз не вжити термінових заходів, потім із наслідками буде боротися вкрай важко.

- Які галузі зараз найперспективніші?

- Якщо уряд спроможеться забезпечити підтримку і захист ринку для наших виробників, то буде величезний потенціал для легкої промисловості, переробної і сільського господарства. ІТ-сектор тікає з України.

Потрібно переглянути наші торговельні угоди із США, Канадою і тими країнами, де є найбільші потенційні ринки збуту. Вести переговори про поліпшення умов торгівлі для України.

Це значно простіше, ніж просити грошей.
